

Basisstof 1 De mens en het milieu**aantasting**

Het natuurlijk ecosysteem verdwijnt en maakt plaats voor onder andere steden en landbouwgrond.

biodiversiteit

Variatie in de natuur door alle planten- en diersoorten.

duurzame ontwikkeling

Manier van leven waardoor de aarde ook in de toekomst leefbaar is.

fijnstof

Kleine stofdeeltjes afkomstig van natuurlijke bronnen of van verkeer.

klimaatverandering

Langdurige verandering van het weer (gedurende tientallen jaren).

ontbossing

Het verdwijnen van bossen door kappen of platbranden.

overbevolking

Te groot aantal mensen als gevolg van bevolkingsgroei, waardoor problemen ontstaan.

smog

Door rook en uitlaatgassen vervuilde lucht.

uitputting

Te veel stoffen onttrekken aan het milieu.

vervuiling

Stoffen toevoegen aan het milieu.

Basisstof 2 Voedselproductie**bemesting**

Mineralen toevoegen aan een akker.

bestrijdingsmiddelen

Stoffen die worden gebruikt om organismen te bestrijden die voedingsgewassen aantasten.

bodembewerking

Verbeteren van de bodemstructuur door ploegen en eggen.

in-vitro fertilisatie (ivf)

Techniek waarbij de eicel buiten het lichaam door spermacellen wordt bevrucht.

kunstmatische inseminatie (ki)

Techniek waarbij sperma van een stier wordt ingebracht in de baarmoeder van een koe.

landbouwhuisdieren

Dieren die in de veeteelt worden gehouden.

monocultuur

Grote akker met één soort gewas.

plaag

Grote hoeveelheid organismen die een voedingsgewas aantasten.

veredeling

Individuele met de meest gunstige eigenschappen worden gekruist.

voedingsgewassen

Planten die in de akkerbouw en de tuinbouw worden geteeld.

Basisstof 3 Duurzame landbouw**bioaccumulatie**

Ophoping van bestrijdingsmiddelen in de voedselketen doordat ze niet of langzaam worden afgebroken.

biologische landbouw

Vorm van landbouw waarbij er extra aandacht is voor het milieu en dierenwelzijn.

kringlooplandbouw

Vorm van landbouw waarbij alle grondstoffen en eindproducten in de kringloop optimaal worden benut.

niet-selectieve bestrijdingsmiddelen

Bestrijdingsmiddelen die veel soorten organismen bestrijden, ook nuttige organismen.

pesticiden

Gewasbeschermingsmiddelen om ziekten en plagen te bestrijden.

precisielandbouw

Vorm van landbouw waarbij elk deel van een akker precies de juiste hoeveelheden water, mest en bestrijdingsmiddelen krijgt.

resistentie

Ongevoeligheid van een organisme voor een bestrijdingsmiddel.

selectieve bestrijdingsmiddelen

Bestrijdingsmiddelen die alleen de schadelijke organismen bestrijden.

verticale landbouw

Het verticaal telen van gewassen in lagen.

vruchtwisseling

Het niet twee jaar achter elkaar verbouwen van hetzelfde soort gewas op een bepaald stuk grond.

Basisstof 4 Energie**biobrandstof**

Brandstof die is gemaakt uit biomassa.

biomassa

Energierijke stoffen van organisch materiaal (afval of speciaal daarvoor gekweekte planten).

duurzame energie

Energie uit energiebronnen die niet opraken en die geen vervuiling veroorzaken.

fossiele brandstof

Brandstof die miljoenen jaren geleden is ontstaan uit resten van dode planten en dieren.

getijdenenergie

Energie van stromend water bij eb en vloed.

kernenergie

Energie die vrijkomt bij het splitsen van atoomkernen.

waterkracht

Energie van stromend water in een rivier.

windenergie

Energie door de wind.

zonne-energie

Energie door zonnestraling.

Basisstof 5 Klimaatverandering**broeikasgas**

Gas in de atmosfeer dat warmte vasthoudt.

dampkring

Atmosfeer, de luchtlaag om de aarde.

jaarritme

Regelmaat in de levenscyclus van plant- en diersoorten.

klimaat

Gemiddeld weer in een gebied over een periode van minstens dertig jaar.

versterkt broeikaseffect

Opwarming van de aarde door de toename van broeikasgassen in de atmosfeer.

verzilting

Toename van het zoutgehalte in bodem en grondwater.

Basisstof 6 Water**grondwater**

Water in de bodem.

oppervlaktewater

Water in rivieren, plassen, meren en zeeën.

plasticsoep

Grote hoeveelheden plasticafval in de oceanen.

vermesting

Sterke toename van de hoeveelheid mineralen in het water.

waterbloei

Sterke algengroei in het water door vermesting.

zelfreinigend vermogen

Natuurlijk vermogen van water om zich te reinigen van energierijke stoffen.

Basisstof 7 Bodem en afval**bodemsanering**

Vervuilde grond schoonmaken.

compost

Door reducenten afgebroken gft-afval; bevat veel voedingsstoffen voor planten.

gft

Groente-, fruit- en tuinafval.

kca

Klein chemisch afval van huishoudens.

recycling

Afval als grondstof gebruiken voor nieuwe producten.

restafval

Afval dat geen kca is en niet kan worden gerecycled of gecomposteerd.

Extra 9 Landbouwgewassen en genetische modificatie (verbreding)**cisgenese**

Genetische modificatie met een gen van een ander ras van dezelfde soort.

transgenese

Genetische modificatie met een gen van een andere soort.